

ACC. N:R M. 15207:1-8.

Landskap: Skåne Upptecknare: Margit Forsström
Härad: Luggude Berättare: Hedvig Holmgren, Svanshall
Socken: Jonstorp Berättarens yrke: sjökaptensfru
Uppteckningsår: 1960 Född år 1881 i Hässlebo, Jonstorps sn.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Beskrivn. av gård. s.3

Mattor. s.2

Krukväxter. s.2

Belysning. s.2

Rengöring. s.2

Tröskning. s. 3

Djuren. s.3

Julen. s.4-6.

Snöfogde. s.6.

Midsommar. s.6

Påsk. s.7

Vävning. s.7

Sängkläder. s.7-8

m.m.

Skriv endast på denna sida.

Fadern var sjökaptten. Han förde segelfartyg. Gjorde långfärder, var en gång ute i tre år på en segling till Australien. For landvägen hem. Men till omkring 1890 var han hemma på vintern tre månader.

De ägde ett litet ställe på 6 tunnland i Hädslebo, som modern sköttes med hjälp av mannens far och bror. Fadern var lantbrukare och sonen övertog gården sedan. Modern var från Malmö och hade därför i mycket avvikande bruk, modernare.

HUSET. Det var brädklätt. Staket mot vägen där det växte stora almar. Taket var halmtak, som lades nytt vart 10:de år av taktäckare. Kveg (kveckrötter) och gräs, ibland taklök lades ovanpå för att binda. Inga ryggaträn utan ryggningspackades med gräsrötter. Så småningom bildades mossor och växte blommor på taket. Inga takrännor, utan vattnet droppade ner längs huset. På vintern bildades stora istappar, som det var roligt att sätta ner med en kratta, men det fick man inte. Det var 10 barn, men aldrig mer än 7 samtidigt hemma. Fadern dog när det yngsta var en vecka gammalt och meddel ca 18 år. Man hade en piga medan de äldsta barnen ännu var för små att hjälpa till.

Huset hade fem rum och kök, Ett rum ovanpå användes endast till vävkammare på sommarfen. På vintern användes endast de rum, som kunde värmas upp. Det var två sammanhängande rum med kamin och ett litet rum, som fick värme från köket och användes till sovrum. Där var en bred säng, som ibland tre "pågar" sov i. Det låg alltid två i varje säng, med ryggarna mot varandra. Det kunde vara skönt, för det var alltid kallt på vintern, särskilt på kvällen när man skulle lägga sig. I ber hem måste barnen alltid tvätta sig på kvällen och byta till nattkläder.

Det var inte alla som gjorde det. Många låg i samma knälånga särk, som de hade på dagarna.

På väggarna hade man tavlor av fartyg, som avmålades på beställning åt fartygets kapten. Även foton hade man. På vardagarna hade man vaxduk på matbordet, på söndagarna vit duk, ej hemvävd.

Golven i rummen var vita trägolv med breda plankor. På sommaren låg hemvävda trasmattor endast i ränder där man gick mest. Golvet skurades då varje vecka. På vintern lå mattorna tätt och täckte hela golvet. De ristes varje morgon. Man hade krukväxter: nerium, som är sydamerikansk och hög som ett litet träd och doftar; liljor, pelargonior, fuchsior. Man skulle aldrig packa för en stickling, för då skulle blomman ej bli bra. Särskilt bra om man stal en stickling. Man tog även in blommor i vaser.

Man hade fotogenlampor, både sådana som hängde och stod. Något ovanligt som fanns i detta hem, var ett bokskåp med alla möjliga böcker: reseskildringar, romaner, veckotidningen Svea inbunden. Alla Jules Vernes böcker, Alcott (Unga kvinnor) böcker av Flygare-Carlén, Runeberg och Tegnér. En bok som hette Andras pengar var förbjuden för barnen men lästes med förtjusning i smyg. Fadern gick på bokauktioner, som hölls i någon skola. Ibland fick han böcker, som inte var värda ett vitt.

I köket var tegelstensgolv, som skurades med rotakvast och vatten så att det sken. På sotfläckar slängde man lite såpa. Golvet sluttade något mot dörren, och vid tröskeln var ett hål där vattnet rann ut. En plugg satt i när det ej användes. Hemvävda trasmattor låg i ränder på köksgolvet. Vanlig kolspis med ugn.

Trävask i två avdelningar. Inget avlopp, utan vattnet droppade genom ett hål ner i en spann, som stod under vasken och bars ut och tömdes. Inget vatten inne utan allt hämtades upp i spannar med en lång brunnskrok. Man måste akta sig så att man ej tappade spannen i brunnen. På vintern var det svårt, för då var det isbelagt omkring. I brygghuset fanns bakugn för storbak, ett litet rum där kallades bagarstugan. I tvättgrytan värmdes vatten till barnen, som badade i ett stort kar på bolvet på lördagarna.

Ibland reste modern bort för att möta fadern, t. ex. i Hamburg, och kunde vara borta ibland i tre månader. Barnen klarade sig med hjälp av pigan och farfadern, som såg till dem, och en farbror, som skötte åkrarna och dyl arbete.

När säden var huggen kom tröskemännen, som var två stycken, kl 6 på morgonen kom de och skulle då ha kaffe. De fick mat hela dagen: frukost med smörgåsar, eftermiddagskaffe och kvällsmat. De tröskade med slaga. Först kom de i 14 dagar och sedan 14 dagar oite senare. Detta upphörde omkring 1905. Då körde en tröska kring till gårdarna och arbetet tog bara $\frac{1}{2}$ dag. Det var ett tiotal män, som arbetade med den, och de skulle ha frukost och middag. Men man tyckte det var skönt att slippa tröskemännen, som stannade så länge. Säden bars i säckar och tömdes på vinden till boningshuset, havre i ena ändan och råg i den andra. Säden skyfflades för att ej klumpa ihop sig. Den kördes sedan till kvarn. Havre mald till hästarna kallas gröpe.

Djuren. Man hade två kor. Av mjölken kärnades smör hemma. Ibland slaktades kalvar, spädkalv, som först 2-3 veckor uppfötts på sötmjolk. Egna höns och får hade man också. Gris hade man alltid. En slaktades till jul och ibland en i april också.

Vid jul gick en slaktare omkring och hjälpte till i alla hushåll. Grisen lades levande på en bänk eller på vända ovala kar. Flera män hjälptes åt att hålla grisen, som skrek redan när de kom för att föra ut den från stallet. Slaktaren stack den och någon stod och höll en balja med grovt rågmjöl under grisen för att samla upp blodet. Inge alltid mjöl i baljan. Av blodet gjordes sedan blodkory. När grisen var stucken vändes de ovala karn och den skällades. Man hällde hett vatten över för att kunna dra av håren. Man tog till vara alla delar av grisen och lagade olika saker, framför allt korv. Grannarna gick sedan omkring och smakade av varandras slaktegott.

Tarmarna vändes, tvättades, skrapades, sköljdes och låg i ättiksvatten några timmar och spolades sedan med rent vatten. Det tog halva dagen. Korvmaten stoppades i, men ej så fullt att skinnet sprack. Korven kokades sedan i bryggghusgrytan. Blodkorv: blod, grovt rågmjöl och mjölk eller svagdricka röres. En massa godsaker såsom russin, ingefära, kanel, peppar sättes till.

Spickekorv = medvurst. Lungekorv: hjärta och lunga maldes (hackades med yxa tidigare). Den saltades och kokades sedan eller halstrades på glöd i en kamin.

Leverkorv: förvälld lever blandas med finkor. Korven brynes. Finkor är det som ej smälter, när ister smältes till flott.

AV grishuvudet gjordes stor sylta. Antingen lavat kött och späck i skivor, eller i bitar till press-sylta. Revbensspjäll och skinka saltades. Packades i laggkärl. Skinkorna saltades några veckor och röktes sedan.

Bak. Man bakade själv hemma i ett litet rum, bagarstugan, i bryggghuset med bakugn

och stort baktråg. Grovbröd(kavring) av sammalet, osiktat rågnjöl bakades en gång i månaden. Det förvarades i baklakan i baktråget. Söttbröd bakades var 14de dag av siktat rågnjöl + vetemjöl. Det sattes i deg i skummjolk. Förvarades som grovbrödet och dessutom på hyllor i källaren. Det var stora runda brödkakor. Av dem klövs även breda 4 cm tjocka skivor, som torkades till skorpor. Julbaket var årets största bak. Ägde rum ca en vecka före jul (den sista användes till storstädning). Man höll på en hel dag. Då bakades sursött (söttbröd hade man bakat innan), vetebröd (levar, bullar), veteskorpor, sockerkaka, pepparkakor i löv och stjärnor. Småkakor såsom klenäter, gorån, pumpnickler=mandelskorpor. Inga särskilda konstnärliga utformningar. Kakorna endast doppades i ägg och mandel eller lade man sylt på. Vid jul bryggdes öl av malt och morötter.

Julfirande. Före jul slaktades och bakades. men den sista veckan ägnades åt storstädning, Då skrubbades överallt så att golven sken. Det var väldigt roligt och det allra roligaste var att lägga på rena, nya trasmattor, som vävts under hösten, och att hänga upp rena gardiner.

Det var alltid julklappar. Fadern var julbock. Han öppnade dörren på halvt och kastade in några paket i sänder, så man skulle hinna se vem de var till. Han visade aldrig ansiktet, och han hade något konstigt tyg på armarna, för att barnen inte skulle känna igen honom. De fick ej springa efter honom heller. Han kom i skymningen vid 4-½5 tiden innan barnen blev alltför otåliga. Gåvorna var både leksaker och nyttiga saker: en bok, ett klänningstyg och liknande. Även systerkonen gav varandra något av vad de hade. Modern lagade kvällsmat med lutfisk och risgrynsgröt vid sex-tiden, Saftkräm till gröten. Vit duk och

julljus på bordet. Senare på kvällen klenäter och mandelmusslot med sylt. Aldrig kaffe för barnen på kvällen, endast på eftermiddagen. Apelsiner fick man att dela så att var och en fick en eller två klyftor. Valnötter och hasselnötter hade man också. Lekar med nötter var "peka på nöt" (ung. som "plocke pinn") och "skramla nötter".

Julgran togs in strax före jul och stod inne i 14 dagar eller till Knut. I den hängdes prydnader av glas och konfektyr, såsom sockerkyrkor och fåglar. Julgransljus i olika färger: gula, röda, gröna och vita. De köptes. Julottan var vartannat år i Jonstorps och vartannat i Farhults kyrka klockan 7 på morgonen. Man gick dit, ofta i mycket snö. Luciafirande förekom ej.

Byalaget skottade snön. Det var någon eller några från varje ställe. En snöfogde i varje by bestämde när de skulle skotta. Endast på vissa ställen kunde två vagnar mötas. Hässlebo byalag och Svanshalls byalag möttes på halva vägen vid en gård, där de drack kaffe och kaffegök. Det fanns byfogde, men ber kan ej erinra sig att bystämma hölls, men hon har för sig att någon krona betalades i avgift. Innan brandkår fanns var det vars och ens skyldighet att ha en tunna stående, som, då det började brinna någonstans, fylldes med vatten och kördes dit med häst och vagn.

Barnen gick för det mesta till fots till skolan i Tranekärr. De måste gå upp $\frac{1}{2}$ 7 och fick då choklad av skummjolk eller nymjolkad kjölk och socker på skorpor eller havrevälling.

Midsommar firades ej på särskilt vis, varken med majstång, lövning eller särskild mat. Majstång fanns på Haga i Arild och en del gick dit,

Påsk firades mer. Då färgade man ägg. Använde både kemiska färger, som köptes och växtfärger. Bl. a. kokade man lökskal av torr charlottenlök. Det blev rödgult. Om man målade med talg blev det vita figurer kvar när ägget kokats i färgbud.

Vävning. I ber hem hade man egna får, som utackorderades på strandtorp över sommaren. De klipptes i början av sommaren. Man spann och kardade ullen hemma. Garnet färgades dels i kemiska färger, som köptes, och dels i björklöv. Färska björklöv kokade man i vatten i brygghuspannan. Sedan tog man upp löven och lade i trasorna, som då fick gul färg. Brun färg gjordes av stenmossa, men inte i berbarndom. Yllegarn färgades endast med pulver.

Man vävde på vinden på sommaren : handdukar, lakan, tyger. På hösten vävdes tras mattor, så man fick nya till jul. Lakansväv har bomullsvarp och lingarnsinslag. På våren skulle väven ut på bleken. Den blöttes och lades på gräsvallen, där den låg 3-4 veckor. Under tiden vändes och blöttes den och måste aktas för jordfläckar.

Man sålde ull och köpte garn till klänningstyg. När de stickade underkläder- na var uppslitna skickades de till någon fabrik och materialet kom tillbaka uppkardat. Det blandades till ny ull. Kallades verken och användes till var dagsklänningar. Man hade bomullsvarp och inslag av verken. Yllebolster vävdes ej i detta hem, däremot bomullsbolstrar.

Sängen. Man hade utdragssoffor eller -sängar, som man låg två och två i med ryggarna mot varandra. Underst madrasser, sedan fjäderbolstrar stoppade med gäs- fjäder, som man köpte, eftersom man inte själv hade gäss. Hönsfjäder var inte bra.

ACC. N:R M. 15207:8.

8.
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND
—

Bolstervaret av hemvävt bomullstyg. Man låg aldrig på yllebolster. Både över- och underlakan och vita örngått. På de fina var spets och rött namn, stort eller litet. Man hade inte tid att märka när det var så många. Lakanen byttes var 14de dag eller mera sällan. På sig hade man filt och täcke (filten underst) på vintern och ettdera på sommaren. På en del ställen hade man ovanbolster: brokiga, hemvävda ylledynor. Inte i ber hem, åtminstone ej till barnen. Grannen hade randig ylledyna, men ej ovanlakan. Låg i dagsärken.